

ORVOSI LEVELEZÉS A XVI. SZÁZADBAN

Dr. Kemenes Pál

orvos, orvostörténész, társadalomorvostan szakorvos

A XVI. századi orvosi levélgyűjtemények kiadási példányszáma eléri 300 körüli átlagot. E kiadványok jó része magas ára miatt a korra jellemző élénk könyvcserében is részt vett. Ha az információáramlás sebességét tekintve nem is, de a szakmai közvélemény-formáló szerepüket tekintve a leveleskönyvek betöltötték a mai folyóiratok szerepét. A gyűjteményes kiadásokba felvett levelek három, viszonylag jól körülhatárolható típust képviselnek. Az első csoportba azok a levelek tartoznak, amelyek levél útján az orvost megkereső betegnek adnak egészségére vonatkozó tanácsot. Sok esetben kizárólag levelezés útján került kapcsolatba a beteg és orvosa. E távgyógykezelést tartalmazó levéltípust az orvoshiány, következésképpen az orvosok túlterheltsége, a rossz közlekedési viszonyok, a magas honoráriumok stb. praktikus okai hozták létre. Hasonló okokra vezethető vissza a nagy számban kiadásra került, egyszerűbb gyógyeljárásokat és higiénés tanácsokat tartalmazó füveskönyvek és csíziók népszerűsége is. E levéltípusnak különösen azok a darabjai értékesek, amelyek nemcsak egyszeri tanáccsal szolgálnak, hanem egy-egy beteg állapotváltozásait kísérik végig. Ezúton bepillantást nyerhetünk a kor diagnosztikus és terápiás megfontolásaiba, a kórlényegről alkotott elképzeléseibe. A kórlefolyás során bekövetkezett állapotváltozások sok esetben ma is megfontolásra érdemes és tanulságos problémahelyzetek élé állították XVI. századi elődeinket.

Az orvosi tárgyú levelek egy másik típusát képviselik a szakmabelieknek íródott, a mai kazuisztikai ismertetőknél megfelelő írások. A címzett nagyobb tapasztalatára az adott eset kapcsán felmerülő problémák megoldásában való nagyobb jártasságára hivatkozva keresték meg egymást írásaikkal az orvosok. Tartalmi szempontból e levelek jól-rosszul, de már megoldott, lezárt esetekről tudósítanak. A válaszlevelek az előbbieknél megfelelően elsősorban elvi kérdéseket feszegetnek s az azokból következő orvosi teendőket kérik számon a levélíró, vagy helybenhagyólag igazolják ténykedéseit. Ezekben az írásokban élesen elhatárolódnak az egyes orvosi iskolák, egy-egy szakmai kör nézetei. Az előbbi levéltípushoz képest ez a típus nagyobb bepillantást enged a kor orvosi gondolkodásába, a tudományos érvelés logikájába, lehetővé teszi, hogy fogalmat alkothassunk az elfogadható érv mibenlétéről és az elfogadás kritériumairól.

A harmadik típust azok az orvosi levelek képviselik, amelyeket szerzőjük a tudományos közvélemény számára írt, és valamely általános érdeklődésre számot tartó kérdésben fejtette ki nézeteit. Ezek a levelek jórészt levélformában íródtak terjedelmesebb tanulmányok, vitairatok, és mind formailag mind stílusban kielégítik a humanizmus támasztotta esztétikai és retorikai követelményeket.

A két utóbbi levéltípus esetében a legnyilvánvalóbb a folyóirat-funkció. *Erasmus* és a *Giovanni Pico della Mirandola* által megálmodott "tudósok köztársaságának" megnyilatkozási formái ezek a levelek.

A vélemények kölcsönös cseréjében lecsiszolódnak a szélsőséges felfogások és a tudományos közvélemény mintegy kiátlagolt formában tartalmazza az adott tudomány, jelen esetben a medicina képviselőinek értékítéleteit.

Egy-egy tudóskör valamely témát megvitató leveleiből állították össze azok

summázataként a levélkiadásokhoz csatolt consiliumokat. Ezek a megvitatott kórról, kórképről kialakított egyezményes álláspontot, diagnosztikai és terápiás iránymutatást, eljárásrendet tartalmaznak.

Az első levéltípusba tartozik *Szalkai László* váci püspök 1514. Augusztus 4-én kelt levelére - melyben *Manardus Jánostól* fogazata és látása megóvásának lehetőségei felől érdeklődött - küldött válaszlevél. *Manardus* életmódrendezést, a fogak esetenkénti növények főzetébe mártott ujjal történő dörzsölését és rendszeres szájöblögetést javasolt.

Manardus János «*Epistolae Medicinales*»-éből való az alábbi példa is, amely már a harmadik levéltípust képviseli. *Sanctanna* sebészhez intézett levelében a bőrgyógyászat terminológiájának egységesítését és a bőrbetegségek morfológiai és etiológiai osztályozását hajtotta végre, tumorokra, ulcusokra és csupán rútitó felületes elváltozásokra osztva azokat./1/

A tanulmányokhoz csatolt levelek, kritikák szép példája Kolozsvári Jordán Tamás "*Morbus Brunogallicus*" című művére reflektáló *Crato von Krafftheim* által írt levél. Jordán, könyvében syphilisnek tartotta az 1577. évi brünni járványt, mert "ugyanazokra a szerekre gyógyult, mint a syphilis". *Krafftheim* ezzel szemben gennyes fertőzésnek vélte, mivel csak azok kapták meg a kórt, akik a város egyik fürdőjében köpölyöket rakattak magukra. Ez esetben a tanulmány szerzőjének, Jordánnak a diagnózisa igazolódott, a brünni járvány extragenitális syphilis endémia volt./2/

A tudományos közélet említett kiátlagoló, egyben lecsiszoló szerepére példa *Dudith András*, *Monavius* és *Raphanus* levelezése a pestisről. *Monavius* és *Raphanus* a pestisjárvány általános okának a megromlott levegőt tartotta, a kevésbé általános ok, ami a sporadikus esetek előfordulását magyarázza, a testnedvek megromlása. *Dudith* a pestisjárvány okát a fertőzésben jelölte meg és nem tartotta különálló kórképnek a sporadikus és a járványos előfordulást. A *Scholzius*-féle levélgyűjteménybe a vitázó felek írásaiból összeállított kompromisszumos megfogalmazás került, mint a levelezőpartnerek megegyezés szerinti véleménye. Ez a *Consilium* számol az egyedi esetenként előforduló pestissel, mint önálló kórképpel, aminek okát a helytelen életmódban jelölte meg. A járványok okát a megromlott levegőben véli felfedezni ugyanakkor, az egyedi esetek járvánnyá alakulását is elismeri./3/

Az orvosi levelezés tanulmányozása során bepillantást nyerhetünk a XVI. század tudományos gondolkodásába, a különböző orvosi elképzelések formálódásába.

* * *

A tudományos közvélemény kompromisszumos megoldásai gyakorta vezették tévutakra a tudományt és az egyébként előre mutató, a fejlődést elősegítő elképzelések érvényesülését meggátolták. *Dudith* racionális és ma is helytálló elképzelését a kevésbé művelt tudományos kör a saját anakronisztikus elképzeléseivel vegyítette és zavaros, használhatatlan eredményre jutott.

IRODALOM

1. *Herczeg Árpád: Manardus János (1462-1536) magyar udvari főorvos élete és művei, Bp. 1929. 39.*
2. *Győri Tibor: Kolozsvári Jordanus Tamás és a morbus brunogallicus (1577) Orvosi Hetilap Bp. 1912. LVI évf. klny. p.16.*

3. *Scholzius, Laurentius: Consiliarum et epistolarum medicinalium. Francofurti, 1592, Consilium XX. p. 137-142.*

Megjelent: Dr. Kemenes Pál: Orvosi levelezés a XVI. században. Orvosi Hetilap 132. (1991) 20. 1095-1096.

Valamennyi dokumentum szerzői és egyéb jogai a szerző tulajdona. Valamennyi dokumentum csak és kizárólag magán célra, változtatás nélkül másolható a szerzőre és a forrásra történő pontos hivatkozással. Minden más terjesztési és másolási mód és forma esetében a szerző engedélyét kell kérni. A szerzőre és a forrásra való pontos hivatkozást és az engedélyt a dokumentumban mindig fel kell tüntetni és annak mindig benne kell maradnia a dokumentumban. A dokumentumok és azok részletei a szerző és a forrás pontos megjelölése nélkül még parafrázisként sem idézhetők és semmilyen célra fel nem használhatók. A dokumentumokkal kapcsolatos jogokról az 1999. évi LXXVI. törvény A szerzői jogról, továbbá a 2001. évi LXXVII. törvény a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosítása megfelelő szakaszai rendelkeznek.

[Dr. Kemenes Pál: Orvostörténeti publikációk](#)